

Skozi oči privilegiranih?

POGLAJEN, ČRT (2017): *Skozi oči prekariata: brez konsenza*. Ljubljana: samozaložba.

Črt Poglajen, avtor zbirke intervjujev *Skozi oči prekariata: brez konsenza* je po lastnih besedah s pričujočim delom dosegel dvoje:

Po eni strani [zbirka] odpira vprašanje, kako na prekarizacijo gledajo ljudje, ki imajo moč in niso prekarci, po drugi pa diskurz s področja prekarizacije razširja na širše področje in mu pri tem daje težo, ki jo demokratične institucije čedalje težje puščajo ob strani. (*Skozi oči prekariata* – prvi prekarški blog pri nas, 2016)

Delo je nastalo na podlagi intervjujev, ki so bili sprva objavljeni na avtorjevi spletni strani (s ponesrečenim naslovom *Špeh na kruhu*). V zborniku

je objavljenih 56 intervjujev, ki so nastali med 5. aprilom 2016 in 27. aprilom 2017. Zbornik vsekakor ni ostal neopažen – bil je celo nominiran za knjigo leta 2017 (poleg zmagovalca, Borisa A. Novaka, so bili med nominiranci tudi Miha Blažič – N'toko, Noah Charney in delo pokojnega Tomaža Šalamuna v sodelovanju s prav tako zdaj že pokojno Metko Krašovec). Komisija nominacijo pojasnjuje z naslednjim opisom:

Zbornik s 56 intervjuji odgovarja na tri temeljna vprašanja, povezana s prekariatom: kot družbenega fenomena današnjega postindustrijskega časa, odnosov med prekarno zaposlenimi in sindikati in državo ter vpliva, ki ga bo imela četrta industrijska revolucija. Knjiga je strukturirana jasno in pregledno, jezik je dovolj dinamičen, da teža tema z dovolj kritične distance odraža mnenja različnih intervjuvancev. Grafična podoba knjige in njena notranja ureditev odlično korespondirata s tematiko in ji dajeta svojstven naboj. Knjiga je izšla v samozaložbi, brez javnih sredstev, z vsem sprejemljivo maloprodajno ceno 4,75 evra. (Knjižni sejem, 2017)

Z opisanim se strinjamo in ni mogoče oporekati prispevku zbornika k razumevanju sodobne problematike zaposlitvene negotovosti in posledic tako opevane fleksibilizacije trga, katere dinamika naj bi prvotno imela

neznanske pozitivne učinke. Prav tako je avtor presenetljivo – v skladu s tematiko – ocenil vrednost oz. ceno publikacije, ki je dostopna za prav vsak prekarni žep.

Nominacije za knjigo leta ni mogoče podcenjevati in nepoznavalec tematike bi vsekakor dejal, da je zaslužena. Vendar pa dobimo že ob bežnem pogledu na intervjuvance in intervjuvanke občutek, da gre v osnovi za elitističen projekt; ta občutek se ob branju zgolj poglobi, saj delo preveva nekakšna želja po doseganju političnega zavezništva z *establišmentom*. Zdi se namreč, prvič, da so intervjuvanci izbrani glede na svoj družbeni status, ter, drugič, da je avtor naklonjen dialogu med državnimi institucijami in trgom na eni strani ter preostalimi (tj. sindikati, prekarnimi delavci in delavkami itd.) na drugi. Povedano drugače, v zborniku najdemo ravno nasprotno, kot bi pričakovali glede na naslov. Najprej, intervjuvanci večinoma niso prekarci, torej to *ni* pogled skozi oči prekariata. In naprej: prav tako se zdi, da avtor med vrsticami zagovarja konsenz med omenjenimi akterji, kar morebiti samo po sebi ni napačno, vendar pa v tem primeru postavlja naslovno trditev »brez konsenza« na mesto izpraznjene retorične figure.

Intervjuvanci in intervjuvanke resda prihajajo z različnih področij – med njimi so univerzitetni profesorji, sedanji in nekdanji poslanci, evropski poslanci in poslanke, politiki, predsedniki držav, novinarji in gospodarstveniki. Tu so tudi glasbeniki (Peter Lovšin, skupina Laibach), igralka (Milena Zupančič) in podobni profili. V oči pa bode dejstvo, da zbornik ponuja (zgolj!) tri intervjuvance oz. intervjuvanke, mlajše od 30

let, to so Zala Turšič, Klemen Balanč in Matej Križanec (Luko Mesca, ki je bil sicer za časa intervjuja mlajši od 30 let, štejemo med poslance). Seveda prekarnost ali pa izpostavljenost njej ni le stvar mladih, a vendarle statistike kažejo, da so ji najbolj izpostavljeni mlajši od 30 let in bi si zato zaslužili več prostora v zborniku (pozneje je avtor na svoji spletni strani vendarle objavil nekaj intervjujev s prekarnimi študenti in študentkami). Glavni problem zbornika je torej, da ne predstavlja pogleda od spodaj navzgor, temveč nasprotno. Čeprav je prisotno kritično razumevanje fenomena, pa se zdi hipokritsko, da ta kritika prihaja iz ust ljudi, ki so pravzaprav posredni ali neposredni krivci za nastali položaj. Intervjuvanci in intervjuvanke tako kritizirajo sistem, ki so ga (so)ustvarili.

Skladno s tem se mestoma celo poraja vprašanje, kdo sploh je prekarec. In očitno je, da nekateri intervjuvanci pojma sploh ne razumejo ter da vlada terminološka zmeda. Tako župan največjega slovenskega mesta trdi, da je pevec Magnifico »tipičen prekarec! Pa je kljub temu uspešen. Podobno je tudi z Janom Plestenjakom. Če si dober, če te ima publika rada, si lahko uspešen tudi kot prekarec.« Izsek je vsaj tako absurden kot nekatera druga dejanja omenjenega župana in tem besedam se v resnici glede na to, kdo jih izgovarja, niti ni mogoče čuditi. Kar je bolj nenaavadno, je, da se – po neznani logiki – z izrečenim strinja tudi sam Črt Poglajen.

Skratka, z izjemo redkih se večina (dobro situiranih) intervjuvancev in intervjuvank ne zaveda, kaj pomeni *biti* prekaren. In mimo tega – čeprav je široka paleta mnenj vedno dobrodo-

šla – preprosto ne moremo. Četudi sogovorniki in sogovornice razsežnosti problematike zaznavajo in čeprav se v zborniku med drugim poudarja pomen sindikalnega organiziranja za prekarne, pa vsebina primarno ni namenjena njim – kvečjemu pripomore k njihovi odtujenosti. Ne moremo torej trditi, da so intervjuvanci slepi za problematiko, vendar vsebina ni namenjena prekarcem samim. »Navaden« prekar se pač ne more poistovetiti s predsednikom države, čeravno ta vztrajno dokazuje, da zna vihteti lopato, še bolj pa uporabljati družbena omrežja. Dilema o odtujenosti seveda ni nova: tudi številni marksistični teoretiki so bili povsem odtujeni od proletariata in lumpenproletariata, vendar pa je bilo to za tisti čas zaradi omejenega dostopa do javnosti bolj razumljivo, kot je razumljivo danes. Ideja zbornika se tako sicer zdi odlična, vendar bi morali biti vanj nujno vključeni tudi prekarni delavci in delavke *same*. Ne izključujemo možnosti, da bo avtor skušal v prihodnosti izpeljati tudi to, a se vse od izida zbornika do zdaj vzorec ponavlja: na spletni strani, kjer se zbiranje intervjujev nadaljuje, so med sogovorniki še vedno predvsem *neprekarci*. Gre torej za mnenja privilegiranih na račun deprivilegiranih.

Če pustimo očitek elitizma ob strani, je ena večjih pomanjkljivosti zbornika tudi, da je zasnovan po načelu *argumentum ad verecundiam*: nekateri intervjuvanci za tematiko namreč sploh niso relevantni. V zborniku odsevajo tudi nekonfliktnost, pretirana pazljivost in pomanjkanje argumentov. Avtor ne postavlja vprašanj, ki bi imela potencial za kritiko ali razpiranje perečih razmerij

moči, ki vodijo v prekarnost – zato nam zbuja občutek konformizma. Priznati je sicer treba lucidnost nekaterih odgovorov, ki dobro razdelajo bistvo prekariata in prekarnosti, a so v najboljšem primeru moralizatorski, v najslabšem pa populistične puhlice. Predvsem manjka perspektiva razrednega boja – ne nazadnje sam Guy Standing, eden najpogostejše citiranih avtorjev s tega področja, prekarce razume kot »novi nevarni razred«. Čeprav je diskurz razrednega in delavskega boja danes pogosto označen za preživetega, pa realnost kaže, da ne bi smelo biti tako. Prekariat – kar uvodoma poudarja tudi sam avtor – je izkoriščan. Vprašanje je, kako naj se proti temu izkoriščanju borimo. Kakšne so taktike boja izkoriščanih migrantskih delavcev, ki verjetno nikoli ne bodo videli zaslužnega denarja? Katera so orodja, ki jih razvijajo agencijski delavci, posamezniki, ki so prisiljeni odpirati samostojna podjetja, da bi sploh dobili delo, delavci, ki delajo prek študentskih servisov? Kako preživijo kulturniki in umetniki, katerih proizvodi gredo proti glavnemu toku in se zato ne morejo prodati na trgu oz. preživeti? In kakšno strukturno mesto v tem položaju zaseda vprašanje spola? Zbornik niti ne analizira vidikov revščine in zdravja, kjer so prekarci še posebej na udaru. Zaradi vsega naštetega smo zadržani do hvalospevov etabliranih profesorjev, pisateljev, ekonomistov in drugih, ki opevajo zbornik; ne moremo se namreč znebiti občutka, da gre za samopotrditev brez kritične distance.

Avtorjev plemeniti cilj, »proučiti izzi-ve ljudi v konkretnem, lokalnem okolju

in tako odpreti razmislek o tem, kakšne rešitve imajo uporabno, praktično moč«, (str. 14) se žal izjalovi. Prekarnih ljudi in praktičnih vidikov ni nikjer in čeprav pozdravljamo odpiranje problematike širši javnosti, podrobnejša analiza kaže, da pričujoči projekt v osnovi ni tisto, za kar se predstavlja. Namesto konkretnih rešitev je tu relativizacija, ki problematiko še poglobi: proti prekarosti se ne moremo boriti skozi tovrstne »poglobljene intervjuje«, ampak z razrednim bojem, ki vedno poteka v praksi. Boj za prihodnost se začne na ulicah in (četudi razpršenih) delovnih mestih.

Viri

KNJIŽNI SEJEM 2017 – KNJIGA LETA. Dostopno na: <http://www.knjiznisejem.si/index.php/domov/za-obiskovalce/knjiga-leta> (18. marec 2018).

SKOZI OČI PREKARIATA – PRVI PREKARSKI BLOG PRI NAS. Dostopno na: <http://www.spehnakruhu.com/> (18. marec 2018).

SKOZI OČI PREKARIATA: BREZ KONSENZA. Dostopno na: <http://www.spehnakruhu.com/podpora/kniga> (3. maj 2018).